

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЯК ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ АКСІОЛОГІЇ

У статті розглянуто процес формування ціннісних орієнтацій сучасного студентства педагогічних вузів, основні шляхи та методи духовного становлення особистості та модернізації сучасної освіти.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, педагогічна аксіологія, модернізація.

В статье автор рассматривает формирование ценностных ориентаций современного студенчества педагогических вузов, основные методы и пути духовного становления личности и модернизации современного образования.

Ключевые слова: ценности, ценностные ориентации, педагогическая аксиология, модернизация.

In this article the author examines the formation of value orientations of today's college students, basic techniques and the way of spiritual identity formation and upgrading of modern education.

Key words: values, value orientations, pedagogical axiology, modernization.

Пошук підходів у формуванні ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя зумовлений перш за все тим, що проблема духовного становлення молодого покоління у всі часи була значущою для розвитку особистості й суспільства в цілому. Від рівня вихованості вчителя залежить потенціал освітньої системи, можливість її протистояти нововведенням, далеким від національно-історичного коріння і не здатних давати імпульс розвитку вітчизняної освіти.

Мета статті полягає в розкритті процесу формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів, обґрунтуванні основних методів і шляхів духовного становлення особистості та модернізації сучасної вищої освіти.

У відомих фундаментальних основах виховної системи майбутніх учителів, зокрема в Національній доктрині розвитку освіти України на рівні принципів державної політики відмічено, що освіта повинна бути гуманістичною, а загальнолюдські цінності, життя і здоров'я людини, її вільний розвиток – пріоритетні позиції у функціонуванні освітньої сфери.

У зв'язку з цим виховний процес майбутнього вчителя актуалізується як залучення до духовних і матеріальних цінностей суспільства, традицій і культури через власну активність особистості. Дослідники виховного процесу у вищому навчальному закладі (І. Бех, І. Ільїнський, В. Слободчиков, Є. Чепурних та інші) в цілому вважають за необхідне реалізувати такі напрями виховного процесу майбутніх фахівців:

1) формування духовних ідеалів майбутніх професіоналів на основі залучення до основ вітчизняної культури, традицій;

2) якісна підготовка фахівців, здатних зберегти і примножити духовні цінності;

3) включення студентів в творчу діяльність духовного саморозвитку;

4) участь майбутніх фахівців в творчій діяльності;

5) створення виховуючого середовища, що безпоміжно впливає на формування особистості професіонала і тощо.

Концептуальні положення аксіологічно орієнтованої системи виховання полягають в тому, що молода людина, сьогоденний студент, одночасно є носієм загальнолюдських цінностей і цінностей української культури, що сприяє розвитку національної самосвідомості і вхідного в світовий контекст рівня культури особистості. При цьому майбутній фахівець слідує тим цінностям, які є основою його професійної діяльності і вже ним інтеріоризовані, й обирає більш складні ціннісні орієнтації, сприяючи його особистому і професійному зростанню.

Виховна робота у вищому навчальному закладі, як правило, будується на принципах різного рівня. Концептуально важливі принципи гуманізації, демократизації, індивідуалізації, варіативності і відвертості виховання. На загальнопедагогічному рівні вагоме значення мають принципи активності й самостійності, свідомості, систематичності й послідовності, спадкоємності у вихованні тощо. В організаційному плані значущі принципи системності дії на всіх етапах безперервної освіти; реалістичності в конкретних умовах виховної системи; безперервності протягом розвитку особистості; диференціація виховання з урахуванням статі, віку, індивідуальних особливостей; оригінальності форм і методів виховання на різних етапах становлення особистості і тощо. Оскільки у вищому навчальному закладі виховний процес тяжіє до самовиховання, то слід підкреслити принципи в рамках цього процесу: активність особистості, створення ситуації вибору, креативність, співпраця тощо.

Головною метою виховного процесу у вищій школі є створення цілісної особистості, здатної самостійно і творчо мислити, яка має відчуття власної гідності, розуміє своє призначення і зберігає свій особистісно-професійний статус.

Система виховання майбутніх учителів – складна освіта і передбачає таксономію цілей, свого роду цільовий функціональний вузол, що включає цільові параметри, статус яких достатньо високий:

1) подальший розвиток соціального і життєвого досвіду студентства, мотиваційної сфери, соціально-комунікативних умінь;

- 2) формування навичок ухвалення рішень у послідовному і відповідальному здійсненні своїх соціальних функцій;
- 3) підтримка професійного зростання;
- 4) громадянське самовизначення;
- 5) усвідомлене формування соціально прийнятого способу життя.

Реалізація вказаних цілей припускає:

- а) оптимізацію аксіологічної, правової, методичної, організаційно-економічної бази виховання;
- б) розроблення змісту, форм і методів виховання, адекватних функціям педагогічного навчального закладу, а також моделі фахівця-педагога;
- в) відродження традиційних виховних справ і технологій;
- г) створення необхідних умов для самореалізації особистості.

Особливу увагу слід приділити формуванню базової культури особистості вчителя. Культура може виступати як системоутворювальна структура, в рамках якої здійснюється виховний процес. Через призму культури майбутній педагог формує професійно-педагогічний світогляд, творчий потенціал та особистісні якості.

Для реалізації ідей базової моделі культури вчителя у виховному процесі вищої школи необхідно розв'язати такі завдання:

- а) створення умов для максимально повного освоєння духовних цінностей, накопичених як українським суспільством, так і людством;
- б) надання допомоги майбутньому фахівцеві в розкритті його внутрішнього потенціалу, сприяючи його самореалізації;
- в) стимулювання рефлексії студента, перш за все для вироблення індивідуального стилю поведінки;
- г) виділення і подання студентам цінностей соціокультурної сфери, особистісні й національні достоїнства, загальнокультурної і професійної діяльності;
- д) забезпечення емоційних переживань радості життя, впевненості у власних силах тощо.

Розглядаючи виховний процес студентів у вищому навчальному закладі з позицій його аксіологічного потенціалу, слід зазначити, що основними виховними силами у вищій школі є студентське співтовариство, особистість викладача, громадські організації, кожна з яких має свою систему цінностей і визначає зміст, форми і методи виховної роботи. Для повноцінного розвитку особистості майбутнього фахівця необхідна доцільна дія на його когнітивну, емоційну й діяльнісну сфери, інтеграція внутрішнього наповнення, що дає можливість розвитку аксіосфери професіонала.

Орієнтиром у виховному процесі сучасної вищої школи є духовність учителя, що розвивається на трьох рівнях, які переплітаються і взаємодіють на внутрішньому світі особистості, реалізуючи себе в єдиному освітньому просторі.

По-перше, вона виявляється в оволодінні вчителем багатствами культури людства. Природно, що вчитель не в змозі освоїти весь досвід світової спільноти, проте головним показником є ступінь оволодіння досягненнями національної і загальнолюдської культури. При цьому принципове значення має і те, що вносить до культури сам учитель, які цінності соціальної або духовної властивості стають надбанням системи освіти.

По-друге, духовність учителя виражається в емоційно-почуттєвому вияві особистості педагога. Очевидно, що духовність актуалізується на духовності як інтегральній характеристиці особистості, що включає шире бажання зрозуміти іншу людину, ввійти в її положення, виявити м'якість і гнучкість характеру, реалізувати прагнення допомогти людині. Людина духовна – це особистість доброзичлива, делікатна, тактовна, для якої пошана і увага до іншої людини – непорушні істини відносин, а гідність людини – найважливіша цінність в організації освітнього процесу. Оскільки віковий діапазон людей, з якими взаємодіє педагог, широкий, учителям необхідно виявляти доброзичливість з урахуванням наявних особливостей, особливо підкреслювати свою прихильність до підростаючого покоління, що потребує комфортних емоційних умов. Завдяки емоціям педагог може знаходити джерело енергії і життєві сили для розв'язання професійних завдань. Більш того, емоційний фон освіти має принципове значення для якості роботи, у зв'язку з чим актуальним виявом духовності педагога є створення відповідної атмосфери в освітньому середовищі.

Найважливішим рівнем, що характеризує духовність, є, по-третє, поведінковий «малюнок» діяльності педагога. У ній виявляється духовний початок учителя. Як правило, духовність вчителя виражається через уміння поступати відповідно до своїх етичних переконань, за допомогою дій, що демонструють гармонійне співвідношення особистих потреб і потреб інших людей (учнів, колег, батьків). Особливо слід підкреслити здатність творити добро й уміння виразити себе, свій потенціал і внутрішній світ через цей процес.

Духовні орієнтири, що викристалізувалися в ході тривалих спроб людства усвідомити свою суть, сьогодні можна виразити такими ціннісними категоріями, важливими для професійної підготовки майбутнього вчителя: свобода, обов'язок, совість, добро, краса.

Сприяючи духовному розвитку студента, викладач не повинен забувати, що сприятливою умовою такого розвитку є обстановка доброзичливості, свободи і розуміння. Тому і в навчальних і в позанавчальних ситуаціях майбутній вчитель повинен займати суб'єктну позицію. Такі цінності, як честь і гідність, можуть мати позитивний вплив на формування особистості тільки при демократичному і гуманно організованому процесі. Природно, що, переконуючи вихованців у необхідності будувати своє життя на основі певних цінностей, викладач повинен пам'ятати і про те, що від його професіоналізму і людської поведінки, від його етичних рішень, які він приймає нерідко на очах своїх вихованців, залежить результат його виховного впливу. Педагог повинен відчувати особливу відповідальність за дискредитацію тих понять і цінностей, на які він орієнтує своїх вихованців.

Виховання сучасного студентства – майбутніх учителів – на основі загальнолюдських і національних цінностей здатне розв'язати одне із складних завдань педагогічної антропології – зберегти людину не тільки як істоту розумну, але і надзвичайно духовну, оскільки тільки духовність може бути гарантом подальшого існування людства. Подальшого дослідження та більш детального розгляду потребує проблематика педагогічної аксіології сучасного майбутнього педагога.

Література

1. Бердяев Н. А. О назначении человека / Н. А. Бердяев. – М. : Республика, 1993. – 382 с.
2. Дымина Е. В. Мир ценностей и проблема осмысления действительности / Е. В. Дымина. – М., 1999. – 12 с.
3. Hartmann N. Ethik / N. Hartmann. – Berlin-Leipzig, 1926.